

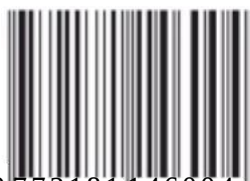
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

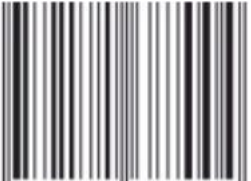
3/2025

E-ISSN 2181-1466

9 772181 146004

ISSN 2181-6875

9 772181 687004

@buxdu_uz

@buxdu1

@buxdu1

www.buxdu.uz

3/2025

MUNDARIJA *** СОДЕРЖАНИЕ *** CONTENTS		
ADABIYOTSHUNOSLIK *** LITERARY CRITICISM *** ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ		
Adizova O.I., Istamova U.R.	Ertaklar - xalq og‘zaki badiiy ijodining bebaho merosi	3
Kayumov N.N.	O‘rta asrlar she’rshunosligida tashxis badiiy san’atining nazariy xususiyatlariga doir qarashlar	9
Maxmudova M.M.	Y.V.Gyotening “G‘arb-u sharq” devoni tarjimasi S.S.Buxoriy talqinida	14
Ahatova D.D.	Omon Muxtor hikoyalarida davr tasviri ifodasi	18
Ganiyeva O.Kh., Ahmedova A.A.	“The dew breaker”asarida olam va odam munosabatlarining badiiy ifodasi	22
Beknazarova G.Q.	Chingiz Aytmatov ijodida bola obrazi	26
Nazarova G.P., Davronova R.A.	Comparative analysis of the novel “a thousand splendid suns” and its translations into russian and uzbek languages	30
Farmonova M.F.	Badiiy matn va kitobxon munosabati: qayta o‘qish yoki dekonstruksiya strategiyasi	34
Hamroyeva L.Z.	Pirimqul Qodirovning "Yulduzli tunlar" romanidagi ko‘chimlar va stilistik jihatlari	38
Izamova N.O‘.	Detektiv adabiyot: tarixi, evolyutsiyasi va zamonaviy talqini	42
Jabborova D.Sh.	A comparative analysis of the concepts of “beauty” and “ugliness” in english and uzbek languages	49
Jamilova B.S., Sattorova M.Sh.	R.Kiplingning “Gunga din” she’riy balladasidagi lingvokulturemalar tahlili	54
Jumanova O.S.	Ingliz va o‘zbek lirikasida Saroymulxonim siymosi: tarixiy haqiqat va badiiy talqin	61
Kaxarova M.Y.	Abdulla Qahhorning “Sinchalak” qissasidagi lingvopoetik xususiyatlar	66
Niyazova M.Kh., Saidova D.Z.	An analysis of the challenges faced by american youth in Jack London’s “Martin Eden”	70
Radjabov R.R., Karimova M.I.	XVII asr fransuz adabiyotida asosiy oqimlar	74
Ravshanova G.Q.	Hajviy she’rlarda davr ziddiyatlari talqini	78
Bekova N.J., Xolmurodova G.Q.,	Bobur ijodida Xo‘ja Axror Valiy obrazi	82
Хажиева Ф.М., Рахимова Ш.Р.	Роль фрагментированной личности в романе	86

XVII ASR FRANSUZ ADABIYOTIDA ASOSIY OQIMLAR

Radjabov Ruslan Rajabmurodovich,
Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi
Karimova Maftuna Ismat qizi,
Buxoro davlat universiteti talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada XVII asr fransuz adabiyotining asosiy oqimlari, she'riyati va uslublari haqida so'z boradi. XVII asr fransuz she'riyatining butun Yevropa adabiyotiga katta ta'sir ko'rsatganligi, klassitsizm, barokko va preziya g'oyalari boshqa mamlakatlarda ham adabiyotning rivojlanishida muhim rol o'ynaganligi haqidagi fikrlar keltiriladi. Ushbu asrning mashhur shoirlar tomonidan yozilgan she'rlaridan parchalar tahlil qilinadi. Bu davrda yaratilgan she'rlar o'zining aniqligi, mantiqiyliqi, tartibi va o'lchovi bilan ajralib turadi hamda keyingi avlodlar uchun o'rnatqichlik bo'lib xizmat qildi va o'z qimmatini saqlab qoldi.

Kalit so'zlar: she'riyat, klassik asr, barokko she'riyati, klassitsizm, preziya, *une mode féminine*, sonet, odalar, epigrama, tragediya, komediya.

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ФРАНЦУЗСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ XVII ВЕКА

Аннотация. В статье рассматриваются основные направления, поэзия и стили французской литературы XVII века. Утверждается, что французская поэзия XVII века оказала большое влияние на всю европейскую литературу, а идеи классицизма, барокко и précieuxная литература также сыграли важную роль в развитии литературы других стран. Будут проанализированы отрывки из стихотворений известных поэтов нашего века. Созданные в этот период стихотворения отличаются ясностью, логикой, порядком и мерой, послужили примером для последующих поколений и сохранили свою ценность.

Ключевые слова: поэзия, классическая эпоха, поэзия барокко, классицизм, президиум, *une mode féminine*, сонет, ода, эпиграмма, трагедия, комедия.

MAIN TRENDS IN 17TH CENTURY FRENCH LITERATURE

Abstract. This article discusses the main trends, poetry and styles of French literature of the 17th century. It is argued that French poetry of the 17th century had a great influence on the entire European literature, and that the ideas of classicism, baroque and preciousness movement played an important role in the development of literature in other countries. Excerpts from poems written by famous poets of this century are analyzed. The poems created during this period are distinguished by their clarity, logic, order and measure, and served as an example for subsequent generations and retained their value.

Keywords: poetry, classical age, baroque poetry, classicism, preciousness, *une mode féminine*, sonnet, odes, epigram, tragedy, comedy.

Kirish. XVII asr fransuz she'riyati o'zining uslubi va mavzularining boyligi, rang-barangligi bilan ajralib turadi. Ko'pincha adabiyotda "klassik asr" deb hisoblangan bu davr fransuz adabiyotida o'chmas iz qoldirgan nufuzli shoirlar yetishtirib berdi. Fransiyaning adabiyoti tarixida muhim o'rin tutgan bu davr klassik qadriyatlarga, mantiqqa, tartibga va o'lchovga alohida e'tibor qaratgan. Bu davrda yozuvchilar va shoirlar she'rlari asosan, qirol va saroy a'zolariga bag'ishlangan bo'lib, saroy hayoti, hashamat va hokimiyat madh etilgan. Xudo, axloq, insonning o'rni kabi diniy mavzular muhokama qilingan. Qadimgi davr qahramonlarining jasorati va fojiali taqdiri tasvirlanar edi. Sevgi mavzusi ham keng yoritilgan, ammo bu tuyg'u aql-idrok va nazorat ostida ko'rsatilgan. Axloqiy masalalar ko'tarilib, insonning burchi va mas'uliyati haqida mulohazalar yuritilgan.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. XVII asr o'rtalarida Fransiya 2200 ga yaqin mualliflar (asosan zodagonlar va ruhoniylar) adabiy ishda ishlaganlar. O'qish auditoriyasi bir necha o'n minglab odamlardan iborat edi[1]. XVII asr fransuz she'riyati o'zining uslubi va she'riy shakllari bilan ayniqsa mashhur edi. Bu davrda adiblar bir qator she'riy shakllarda, masalan:

- **Oda (les odes):** Ulug'vorlikni, tantanani ifodalovchi she'riy shakl.
- **Sonet (les sonnets):** 14 qatordan iborat she'riy shakl, aniq qofiya va ritmga ega.
- **Epigrama (les épigrammes):** Qisqa, o'tkir va hajviy she'r.

LITERARY CRITICISM

➤ **Tragediya (la tragédie):** Fojiali voqealarni tasvirlovchi dramatik asar. Bu davrda tragediya she'riy uslubda yozilar edi.[2]

XVII asr mashhur fransuz shoirlari, jumladan:

- Fransua Malerb (François de Malherbe) (1555-1628): Klassitsizmning asoschilaridan biri. U she'riyatda aniqlik va tartibni o'rnatishga katta hissa qo'shgan. Malerb o'zidan keyingi shoirlarga katta ta'sir ko'rsatgan. Uning asarlari klassik she'riyatning yorqin namunasi edi.

- Teofil de Viyo (Théophile de Viau) (1590-1626): Barokko davrining vakili. Uning she'rlarida erkinlik, his-tuyg'ularning o'ziga xosligi va yorqin obrazlar ustunlik qiladi. U Malerbning qat'iy qoidalariga qarshi chiqqan va o'zining betakror uslubini yaratgan.

- Kornel (Pierre Corneille) (1606-1684): Klassik tragediyaning mashhur vakili. Uning dramatik asarlari she'riy uslubda yozilgan bo'lib, qahramonlarning axloqiy kurashi va fojiali taqdiri tasvirlanadi.

- Rasin (Jean Racine) (1639-1699): Klassik tragediyaning yana bir buyuk vakili. Rasinaning she'riy uslubi nafisligi va hissiyotga boyligi bilan ajralib turadi. Uning asarlarida insonning ichki dunyosi, ehtiroslar va insoniy zaifliklar chuqur tasvirlangan.

- Nikola Bualo (Nicolas Boileau) (1636-1711): Tanqidchi va shoir. U o'zining "She'riy san'at" ("L'Art poétique") nomli asari bilan tanilgan. Unda klassik she'riyatning asosiy tamoyillari o'z ifodasini topgan.

XVII asr she'riyatining 3 ta o'ziga xos asosiy oqimlari va xususiyatlari:

Muhokama. Barokko she'riyati (Le baroque): Yevropa badiiy harakati, taxminan XVI asrda Italiyada paydo bo'lgan bo'lib, XVII asrning o'rtalarigacha davom etgan. Barokko harakati inqiroz va metamorfoz sharoitida paydo bo'ldi: (o'ta halokatli din urushlari va Kopernik inqilobi kabi) dunyoning beqarorligini shafqatsizlarcha eslatdi[3]. Bu muayyan kontekstda yozilgan asarlarda o'lim va vaqtning nomuvofiqligi mashhur mavzuga aylandi, lekin avvalgidan ko'ra ko'proq zo'ravonlik ruhi ko'rinib turardi. Bu uslubda yozilgan asarlar uzining mubolag'aga boyligi, tez sur'atligi va ko'p harakatliligi bilan ajralib turadi. Barokko shoirlarga tildan san'atkorlik bilan foydalanish, obrazlar yaratish, so'z bilan o'quvchini lol qoldirish imkoniyatini ustalik bilan taqdim etadi. Matyurin Regniye (Mathurin Régnier) yoki Teofil de Viyo (Theophile de Viau) kabi barokko shoirlari XVI asrda, xususan, Pleyada (Pleiade) shoirlari tomonidan ishlab chiqilgan sonet kabi she'riy janrlardan foydalanadilar, lekin ular o'z she'rlariga satirik maqsad yoki juda kuchli muhabbat va dinga shaxsiy lirikani berdilar. Fransuz shoiri Sent-Amant (Saint-Amant) 1629-yilda o'zining "Oeuvres" to'plami bilan barokko she'riyatining eng yuqori cho'qqisini belgiladi, unda shakli va mavzulari jihatidan juda xilma-xil she'rlar yaratdi. Bu asar XVII asrning ikkinchi yarmidagi adabiy oqim: klassitsizmga burilish nuqtasi bo'ldi desak mubolaga bulmaydi.

Quyida XVII asrning mashhur adibi, barokko she'riyati yetuk shoiri Piyer de Marbo'f (Pierre de Marbeuf) ning « *Et la mer et l'amour ont l'amer pour partage* » she'ridan parcha bunga misol bo'ladi.

*Et la mer et l'amour ont l'amer pour partage,
Et la mer est amère, et l'amour est amer,
L'on s'abîme en l'amour aussi bien qu'en la mer,
Car la mer et l'amour ne sont point sans orage.*

Klassizm (Le classicisme): Fransuz she'riyatida asosan XVII asrda gullab-yashnagan klassitsizm uyg'unlik, tartib va ravshanlikni qadrlaydigan adabiy oqim hisoblanadi. Bu 1661-yilda Lyudovik XIVning shaxsiy hukmronligi boshlanishi bilan Fransiya adabiy uslubiga kirib keldi. Klassizm halol inson siymosida gavdalangan idealga asoslanadi. Bu Uyg'onish davri ideallari qadimgi modellarga, xususan, yunon va rim davriga qaytish istagi bilan aralashgan madaniy kontekstning bir qismi deyish mumkin. Bu harakat yozuvda

uyg'unlik, muvozanat va aniqlikni targ'ib qiladi. Shoirlar umumbashariy mavzularni tadqiq qilishda versifikatsiya qoidalarini hurmat qilishga intiladilar. Albatta, she'riyat klassitsizmning asosiy adabiy janri emas edi, aksincha, bu harakat dastlab teatrdan yaxshi rivojlana boshladi. Bu davr adabiyotida asosan *odalar*, *epik she'rlar*, va *epigrammalar* keng rivojlana boshladi. Quyida XVII asrda fransuz shoiri Pier Kornel (Pierre Corneille) tomonidan yozilgan "*Temps*" - "Vaqt" nomli odasidan parchani ko'rishimiz mumkin.

*Marquise, si mon visage
A quelques traits un peu vieux,
Souvenez-vous qu'à mon âge
Vous ne vaudrez guère mieux.*

Preziya yoki Pretsioz (La préciosité): XVII asrda Fransiya paydo bo'lgan adabiy va madaniy harakat bo'lib, fransuz jamiyatida avval dvoryanlar, keyin esa burjuaziya o'rtasida o'ziga xos ta'limot maktabi hisoblanadi. Bu aristokratik urf-odatlarida o'ta nozik ijtimoiy xulq-atvorlarda namoyon bo'ladi. Preziya tarafdorlari so'zlarning go'zalligi va ifoda nozikligini qidiradilar va ko'pincha murakkab tilni ishlatish bilan ajralib turadi. Bu harakat 1620-1660-yillarda rivojlandi. O'sha paytda yuqori martabali ayollar saroylarda hayotni tartibsiz deb hisoblashardi. Shuning uchun ular yanada xushmuomala til va xulq-atvorni rivojlantirishga intilishadi. «La préciosité est aussi un phénomène social entraîné par l'importance toute nouvelle des salons et par le rôle accru des femmes»[4]. Bu adabiy oqim ayni paytda fransuz tilini bezashga intiladigan bir guruh ayollar tomonidan asos solingan "*une mode féminine*"[5] edi desak buladi. Ular o'zlariga (ayollarga) ko'proq ahamiyat berilishini istashardi, o'zlarini "*Précieuses*" (qimmatli xonimlar) deb atay boshladilar va o'zlarining tez-tez odobli va bo'rttirilgan tillari bilan ajralib turishga intildilar. Ular orasida Madlen de Skuderi (Madeleine de Scudéry), Madam de La Fayette (Madame de La Fayette) va Ketrin de Vivian (Catherine de Viviane)lar bor edi. Preziya asarlari ko'pincha muhabbat, jinslar o'rtasidagi munosabatlar va his-tuyg'ularni ifodalashga qaratilgan edi. Unda emotsiyalar nozik va aniq tarzda tasvirlanardi.

*Je suis toute à vous, et je n'ai point de cesse
De penser à vos charmes et à votre tendresse.*
(Madame de La Fayette, poemadan parcha)

Natijalar. Preziyada ijtimoiy xulq-atvor va sevgi munosabatlarida ma'lum bir etiketa targ'ib qilinadi. Odob-axloq qoidalari qat'iy rioya qilinadi va yaxshi tarbiya qadrlanadi. Muhabbat ko'pincha idealizatsiya qilinadi, u "noble" – "pok" his sifatida taqdim etiladi, ritsarlik va xushmuomalalik mavzularidan kuchli ta'sirlanadi. Preziya, ayniqsa, yangi janrlarning paydo bo'lishiga hissa qo'shdi, masalan, **roman preziysi**, bu esa hikoya va insoniy munosabatlar ustida fikr yuritishni birlashtiradi. Adabiyot va san'at muhokamalari uchun joy bo'lgan adabiy salonlar esa ayol yozuvchilar va ta'sirli mezbolar tomonidan boshqarilar hamda intellektual almashinuvlar rag'batlantirilar edi. Quyida XVII asr fransuz shoiri Vinsan Vuatur (Vincent Voiture)ning "*Sonnet à une belle*" dan olingan parcha bunga yaqqol misol buladi :

*Quand je vous vois, ma belle, il me semble que l'onde
De vos beaux yeux, en moi, fait naître un doux trouble;
Et mon cœur, dans ce feu, se consume et se gronde,
Comme un vaisseau perdu dans l'orage qui double.*

O'zining masallari bilan mashhur bo'lgan fransuz yozuvchisi La Fonten (Jean-Baptiste de La Fontaine) ham preziya qadriyatlarini aks ettiruvchi masallar va she'rlar yozgan. Masalan, uning masallari ko'pincha nozik axloq va urf-odatlarga yaxshi rioya qilishi bilan ham qadrlanadi. Masalan uning "*Le corbeau et le renard*" (Qarg'a ila tulki) masalida buni yaqqol kurish mumkin:

*Hé ! bonjour, monsieur du corbeau.
Que vous êtes joli ! que vous me semblez beau !
Sans mentir, si votre ramage
Se rapporte à votre plumage,
Vous êtes le phénix des hôtes de ces bois.*

Garchi ko'pincha yengil bir harakat sifatida qaralsa-da, preziya o'z davrining odob-axloqiga nisbatan tanqidiy fikrlarni o'z ichiga olishi ham mumkin edi, ayniqsa jinslar o'rtasidagi munosabatlar bo'yicha deyish mumkin. Ushbu harakat teatrga ham ta'sir ko'rsatdi, unda ruhiy dialoglar va sevgi munosabatlariga qaratilgan intrigalarga ega pyesalar yaratildi. Shu bilan birga, preziya Moliyer (Moliere) va boshqa zamondosh yozuvchilar tomonidan tanqid ham qilingan, u "Preziya qizlari" kabi asarlarda uning ortiqchaligini masxara qilgan edi. Biroq, preziya fransuz adabiyotida barqaror iz qoldirdi va klassitsizmga o'tishda adabiy uslubning rivojlanishiga hissa qo'shdi deya ayta olamiz.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, XVII asr fransuz she'riyati butun Yevropa adabiyotiga katta ta'sir ko'rsatdi. Klassitsizm g'oyalari boshqa mamlakatlarda ham adabiyotning rivojlanishida muhim rol o'ynadi. Bu davrda yaratilgan asarlar keyingi avlodlar uchun o'rnak bo'lib xizmat qildi va o'z qimmatini saqlab qoldi.

LITERARY CRITICISM

XVII asr fransuz she'riyati klassitsizmning yuksak cho'qqisiga chiqqan davr hisoblanadi. Bu davrda yaratilgan she'rlar o'zining aniqligi, mantiqiyligi, tartibi va o'lchovi bilan ajralib turadi. Bu davr shoirlari nafaqat Fransiya, balki butun dunyoda adabiyotning rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. Ular tomonidan yaratilgan asarlar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

ADABIYOTLAR :

1. Alain Viala. *Naissance de l'écrivain*, Paris: Minuit, 1985, p.145 and pp.240-246.
2. Antoine Adam, *Histoire de la littérature française au XVIIe siècle*, collection « Bibliothèque de l'Évolution de l'Humanité », Éditions Albin Michel, 1997, 3 vol.
3. Michèle et Michel Chaillou, *Petit guide pédestre de la littérature française au XVIIe siècle : 1600-1660*, Hatier, coll. Brèves littérature, 1990 ; repris sous le titre *La Fleur des rues*, Fayard, 2000 ; et Pocket, coll. Agora, 2017.
4. Roger Lathuillère *La Préciosité: Étude historique et linguistique*, Librairie Droz Genève 1966 Volume 1, p. 14
5. Joan Dejean, *Le dix-septième siècle*, dans Martine Reid (dir.), *Femmes et littérature : une histoire culturelle : tome I*, Paris, Folio, 2020, 1035 p.
6. Jean Rohou, *Histoire de la littérature française du XVIIe siècle*, Presses universitaires de Rennes, 2000.
7. Rajabmurodovich, Radjabov Ruslan. "Le rôle et l'importance des accents dans les conceptions scientifiques des premiers grammairiens français." *Conferencea* (2023): 33-36.
8. Radjabov, R. (2020). *Moyens d'exprimer du sens futur dans les constructions hypothétiques*. *Центр научных публикаций* (buxdu. uz), 6(2).
9. Radjabov, R. (2023). *Fransuz tili orfografiyasiga uyg'onish davri tilshunos olimlari tomonidan kiritilgan o'zgartirishlar to'g'risida*. *Центр научных публикаций* (buxdu. uz), 29(29).
10. Rajabmurodovich, R. R. (2023, October). *Orfoepiya va zamonaviy fransuz tilining orfoepik normasi xususida*. In *International scientific conferences with higher educational institutions* (Vol. 1, No. 05.10, pp. 364-366).
11. Radjabov, Ruslan. "Tilshunoslar ahamiyatidagi tinish belgilarining dastlabki sharhlari." *Scientific-theoretical journal of International education research* 1.1 (2023): 97-100.
12. Radjabov, R. (2023). *Fransuz tili orfoepiyasining shakllanish bosqichlari*. *Центр научных публикаций* (buxdu. uz), 30(30).